

PATVARC

**TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYVE
2017**

Tartalomjegyzék

- 1. Bevezetés**
- 2. Patvarc bemutatása**
- 3. Örökségünk**
- 4. Településképi szempontból meghatározó területek**
- 5. Ajánlások**
- 6. Jó példák**

BEVEZETÉS

1

Az építészetet szokás megfagyott zeneként emlegetni. És valóban nagyon sok hasonlóságot találhatunk egy zenemű és az építészet között. Az építészet sokszínűségét adja a változatos utcák, terek, épületek sokasága, mint egy zenekarban a sokféle hangszer: vonósok, fúvósok, ütős hangszerek. Ugyanakkor, ha ezek egymásra tekintet nélkül zenélnék, lehet külön-külön még szép dallam is, amit játszanak, az összkép hamis. Ugyanígy a házak is lehetnek eltérőek egymástól, más rendeltetésűek, de ha nincsenek tekintettel egymásra, zavaros, élehetetlen környezetet alakítanak ki.

A kézikönyv segítség kíván lenni: a település bemutatásával, az értékek megismertetésével és az útmutató résszel tárja fel az épített környezet szépségeit. Bevezeti az olvasót az építészeti értékek tárházába, hogy olyan

házat tudjon építeni, ami valódi büszkeséggel töltheti el, és a település képéhez illeszkedik, azt ízléssel viszi tovább.

Az ajánlások nem tekinthetők kötelező jellegűnek, a céljuk nem a tervezési szabadság megkurtítása, uniformizálása, hanem éppen a valós értékek megismertetése, a sokféle izgalmas lehetőség feltárása. Az unalomig másolt, giccses, sokszor import klónok helyett a település karakteréhez illeszkedő választási lehetőségek bemutatása, a nem diktált, hanem valódi szabadság megismertetése.

A kézikönyv nem egy merev, lezárt egész, hanem nyílt, folyamatos hozzászólást és változtatást lehetővé tevő kezdeményezés kíván lenni, ahogy a település története sem befejezett, hanem folyamatosan továbbíródik. Ezért, ha újabb szép ház születik, az bekerülhet, sőt be is kell, hogy kerüljön a könyvbe, hogy ezáltal büszke lehessen rá építtetője, tervezője, kivitelezője és a település egyaránt.

Egy ház elválaszthatatlan kapcsolatban van környezetével, szomszédaival, településével. Valódi gyümölcse pedig csak annak a kapcsolatnak van, ahol a felek egymást megismerik, szeretik és békében élnek egymással. Igaz ez az emberi kapcsolatokról a zenén át egészen épített környezetünkig.

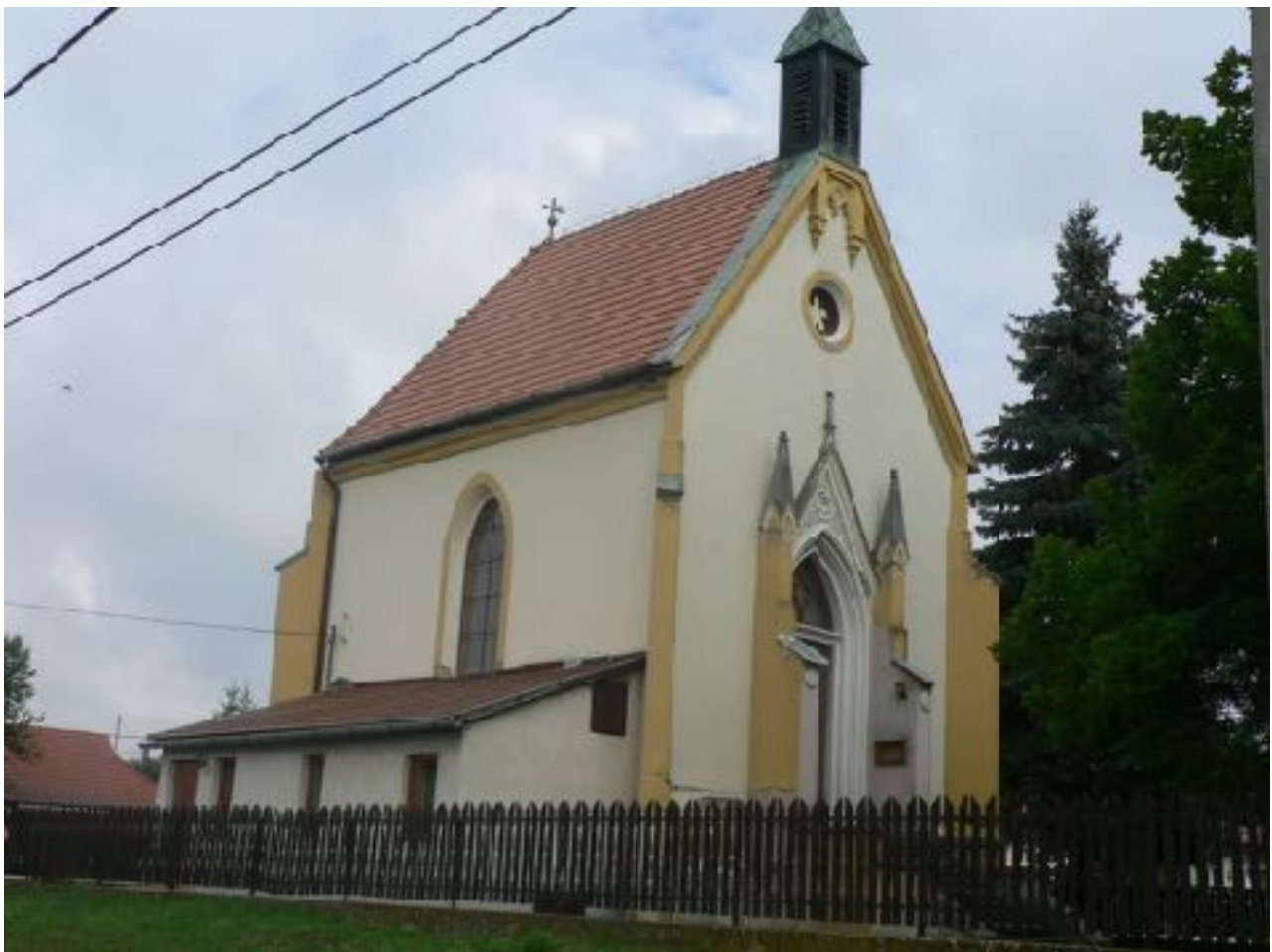

Patvarc bemutatása

2

Patvarc az Ipoly mentén, a nógrádi medence középső részén, Balassagyarmattól alig 3 km-re fekvő Nógrád megyei kisközség.

A falu határában i.e. 1500-ból származó késő bronzkori leleteket tárt fel Márton Lajos régész. A falu már a bronzkorban is a lakott települések közé tartozott. Az első oklevél, mely a község nevét említi, 1319-ben készült. A török adólajstromok 1562-ban nyolc háztartást vettek nyilvántartásba. A tizenötéves háború idején elpusztult a település, és a falu 1770-ig népesült újra.

A községnek két országosan védett műemléke van: a római katolikus templom (neogótikus, 1858-ban épült) és a Majláth-kastély (klasszicista stílusban, 1830-ban épült). A község evangélikus temploma 1984-ben épült újjá.

A helyi védettséget élvező harangláb a XVIII. század második feléből származik. A falu szélén népi pincesor található, ami a helyi szőlőművelés hagyományaira emlékeztet.

A község környéke mezőgazdálkodásra alkalmas: mind a növénytermesztés, mind az állattenyésztés adottságai jók. A település éghajlatát, mikroklímáját sík fekvése, az északi, észak-nyugati szél szabályozza. Szerény állatvilága az erdő hiányával magyarázható. A patvarci községi tanács alakuló ülésére 1950. október 26-án került sor. Az önkormányzatnak egy helyben működő intézménye van: az óvoda, az általános iskolai oktatás Balassagyarmat városban biztosított.

A község török utáni történelme pontokban:

- **1799:** "Patvartz. Magyar és tót falu Nógrád Vármegyében, földes Urai B. Prónay, és több Uraságok, lakosai különbélék, fekszik Balassa Gyarmathoz közel, mellynek filiája, határja sovány, vagyonnyai selejtesek, harmadik osztálybéli. 1826-ban pedig a híres Szent-Iványi Anzelm volt a birtokosa, kinek emlékét a falu végén lévő dombon felállított emlékkő őrzi."

- **1851:** "Patvartz, tót falu Nógrád vmegyében, 178 kath., 307 evang. lakossal. Utolsó posta Balassa Gyarmathoz 1 órányira. Földje

homokos. Földes ura Szent-Iványi Anzelm, kinek itt ékes lakhelye, s malma van.”

- Szent-Iványi Anzelm **1854**-ben meghalt. A gazdaságot felelsége, Jezerniczky Katalin vette át, aki férjhez ment báró Pongrácz Istvánhoz. Majd haláluk után a patvarci gazdaságot Pongrácz Anzelmné irányította 1882-ig. 1882-ben Zichy Nándorné megvásárolta a volt Szent-Iványi család patvarci birtokát. Az 1894. évi egyesítés után két lányának férje, Majláth Géza és Buttler Ervin tulajdonába került a birtok. Patvarc a későbbiekben Majláth kézen maradt. A község a XIX. század közepéig megőrizte egyutcsás jellegét. Változás 1920-ban és a II. világháború után, 1980-ban történt, amikor először tizenkettő, majd hatvankettő új házhelyet parcelláztak ki.

- A község **1950**-ig a szügyi körjegyzőséghez tartozott. Majd 1950. október 26-án megalakult a patvarci Községi Tanács, ekkor a falu önálló lett. 1973. január 1-től a községet Balassagyarmathoz csatolták, ezzel Patvarc az önállóságát elvesztette. A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának községegyesítéséről szóló 17/1972. számú határozata a balassagyarmati

járáshoz tartozó Ipolyszög, valamint Patvarc községnek Balassagyarmat várossal Balassagyarmat néven történő egyesítését rendelte el. Közigazgatási önállóságát az 1990-es évek elején kapta vissza.

Örökségünk

3

Országos védettség alatt álló műemlék községünk római katolikus temploma. Ritkán fordul elő egy település történetében, hogy temploma létrejöttének körülményeit, építésének évét pontosan ismernénk. A kivételek egyike ez alól községünk, hiszen a templom alapítására utaló dokumentumot sikerült megtalálnunk.

Szent-iványi Anzelm a falu földbirtokosa, halála előtt egy évvel 1853. október 27-én készítette el végrendeletét, melynek első két pontja a templomkápolna építésével foglalkozik. A végrendeletből kitűnik, hogy Szent-Iványi Anzelm olyan kápolna építéséről rendelkezett, amely a falu katolikus hívei részére egyházi szertartások végzésére, illetve látogatására is alkalmas legyen. A neogótikus templomot 1858-ban építették, s eredetileg kriptakápolnának szánták. Kriptájában a Szent-Iványi, Szügyi és Simonyi család tagjai vannak eltemetve. A kis kegyhely egyhajós, nem keletelt. Szentélye a nyolcszög három oldalával záródó, a hajó és a szentély sarkain, a bejárat két oldalán támpillérek helyezkednek el. A kapu pálcatagos kerettel készült, ablakai csúcsívesek. Főhomlokzatát neogótikus konzolokra helyezett huszártorony zárja le. A sekrestye a hajó déli falához csatlakozik. A hajó egy botszakaszból áll, mind a hajót, mind a szentélyt csillagboltozat fedi. Egyszerű fa karzatát két falpiller tartja. A templom alatt kriptá található. A szentély külső falán emléktáblák vannak elhelyezve.

Másik műemléki védettséget élvező épülete községünknek a Majláth kastély.

Nagyméretű telken, szabadon álló, téglalap alaprajzú, földszintes épület, a Ny-i oldalához kapcsolódó bővítéssel és toldalékkal. Az eredeti épületrészt manzárdtető, a toldalékot a Ny-i végén lekontyolt nyeregtető fedi. Bejárata a D-i homlokzaton, kosáríves nyílású. Kétraktusos, középfolyosóval; a helyiségek boltozottak. Építtette 1830 körül, klasszicista stílusban a Szentiványi család. 1860 körül bővítették, majd homlokzatát romantikus stílusban átalakították. 1880 körül a gróf Majláth család szerezte meg. Egy átalakítás során neobarokk külsőt kapott.

A szügyi evangélikus lelkészség hivatalában található 1928-ban készült canonica visitáció (egyházlátogatási jegyzőkönyv) egy mondattal utal a patvarci imaház történetére: “A templom kb. száz éve épült vályogból kő alappal.”

A 9 méter hosszú, 7 méter széles, 4,5 méter magasságú imaházban található egy falba épített oltárkép, melyen az utolsó vacsora látható, előtte egy

egyszerű oltár, rajta négy darab ezüsből való, egyenként 1/2 kg súlyú gyertyatartó. A szószék fából készült 1,5 méter magasságban.

Az 1980-as évek elején merült fel másodszor az új templom építésének gondolata. Az új imaház építését a megyei tanács és az egyházi építkezéseket jóváhagyó bizottság is engedélyezte. Az imaház 1984-ben épült meg.

Helyi védelem alatt áll a falu közepén álló XVIII. században épült népies barokk harangláb, melyet a község az elmúlt években felújított.

A falu lassan kialakuló, parkosított központjának egyik dísze lehet a kis építmény.

Településképi szempontból

meghatározó területek

4

Patvarc területén az építészeti karakter szempontjai alapján három szerkezeti egységet érdemes megkülönböztetni.

Térkép

Az első, a falu főutcája, a Gyarmati út menti, a főteret körülölelő, hagyományos jegyeket felsorakoztató beépítés, melyet még kevésbé rontottak el a korábbi évtizedekben zárványként beépült, táj és formaidegen, “modern” emeletes, vagy földszintes lakóépületek.

Szerencsére, az újabb időkben több jólsikerült épületfelújítás és foghíj építés mutatott jó példát a környezetbe való illeszkedésre.

A hagyományos fésűs beépítési módot megőrizve, a foghíjak beépítése, illetve az avult vályog épületek korszerű átépítése ma már zömmel az illeszkedés szempontjainak betartásával történik.

A faluközpont kialakuló épületegyüttese, a községházához kapcsolódva, a tájházként felújított épülettel, és az új óvodával, közösségi teremmel és orvosi rendelővel egy új minőségű közösségi tér kialakításának lehetőségét teremtette meg.

A második szerkezeti egység a belterület többi utcája menti beépítés, melyek kevés kivétellel a XX. századi telekosztások mentén alakultak ki.

Jellegzetes falusias, oldalhatáron, vagy szabadon állóan beépített, egyenletesen kiosztott, egyenes utcák mentén beépült lakónegyedekről van szó.

Érzékelhető a város közelségének a hatása, az újabban megépült, több esetben a városból kiköltöző családok által épített házak már a kertvárosias beépítés jegyeit hordozzák magukon.

A harmadik, specifikusan Patvarci egység, a pincesorok területe.

Itt zömmel már a múlt század végén kis prэшázakkal, kezelő épületekkel kiegészült pincéket találunk, jól, és kevésbé jól illeszkedően megépített épületekkel.

Az újonnan épült présházak, előtetőkkel fedett kiülő, borozó teraszok mostanra már hozzátartoznak a pincesor összképéhez.

AJÁNLÁSOK

5

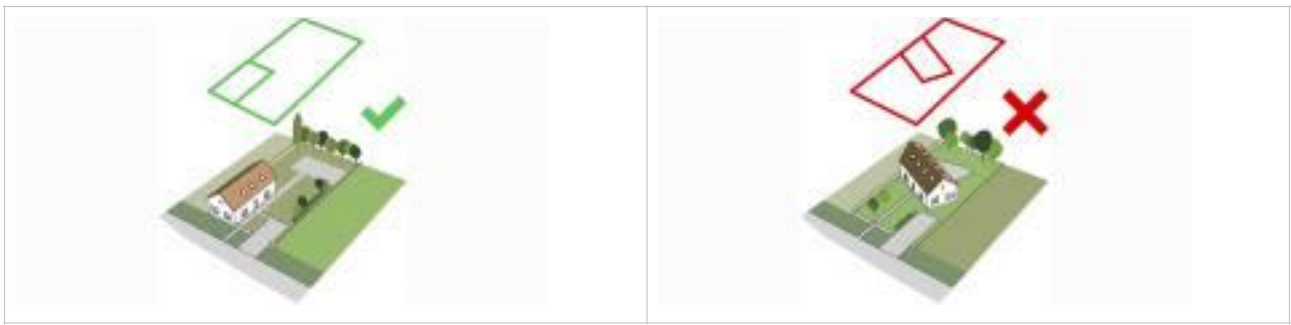
A történeti településrészen a foghíj beépítéseknel követendő a hagyományos fésűs telepítési forma, mely jobban illeszkedik az utcaképbe.

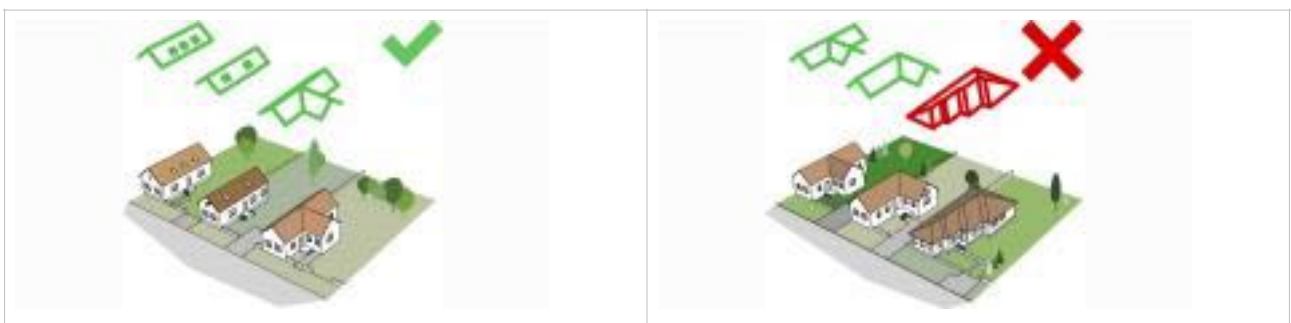
A beépítésben törekedni kell az egységes tetőforma és hajlásszög alkalmazására, nem jól illeszkedik az alacsony hajlású tető az utcaképbe.

A hagyományos utcasorból kilóg a mégoly jó épület is, ha cserépfedés helyett valamilyen lemezes fedést alkalmazunk, vagy a héjazat színével kirí az épület a sorból.

A kialakult fésűs beépítés foghíján nem szabad a kialakult rendtől eltérő épülettelepítést alkalmazni, mert megbontja az utcaképet.

Kialakult utcasorba új épület építéskor törekedni kell a minél egyszerűbb épülettömeg és tetőformálásra. A sok törésvonal és vápa sok meghibásodási pont, ráadásul nem is szép.

Tartózkodni kell foghíjbeépítés esetén a hagyományos utcasorban az alacsonyhajlású tetővel fedett, tagolt tömegű, ún. “mediterrán típusú” épülettömegtől. Az új osztású, esetleg üdülőtérületen helyénvaló lehet, de itt az északi régióban településképileg rossz választás.

A hagyományosan földszintes, magastetős falusias utcaképbe nem illeszkedik bele egy lapostetős, esetleg tagolt, részben emelt, vagy több szintes épület. Az ilyen beépítést kerülni kell.

Lejtős terep esetén tartózkodni kell a túlzott mértékű tereprendezéstől, Sem a teljes szintmagasságot elérő, vagy közelítő mértékű bevágás, sem az ilyen mértékű feltöltés és vízszintesre rendezés nem jó megoldás. Épület állákonysági, illetve terepsuvadási problémákat okozhat. Legjobb megoldás a terepre ültetett, esetleg meglépcsőzött épület, illetve ha a kívánt tereprendezést felezve, részben bevágással, részben feltöltéssel teljesítjük.

Falusias utcaképben sem a túl enyhe, sem a túl meredek hajlású tető nem tud harmonikusan illeszkedni.

A túlzó mértékű tereprendezés azon kívül, hogy veszélyes, az épületet is elidegeníti az utcától.

A földszintes falusias beépítés mellett az alacsony. Átlátható kerítés az alkalmas. A magas, zárt növényzetű, vagy tömör kerítés kizárja az utca természetes közegéből az épületet.

A kialakult kis előkertes, vagy előkert nélküli utcasorban nem jó megoldás a nagy előkerttel telepített épület. Szétbontja az utcaképet.

Az egységes épületsorhoz illeszkedés mindig jó eredményt hoz. Kerülni kell a hivalkodó tömegformálást és épületszínezést.

Bármennyire is van hely a telken, a hagyományos faluképtől idegen a mediterrán tetős beépítés.

Tartózkodni kell a moderneskedő homlokzatformálástól és anyaghasználatától.

A község központjában, a falu főutcáján sok jó példa található az illeszkedésre érzékeny felújításra, foghíj beépítésre.

Az így kialakuló rövid házsorok jól idézik vissza az egykori harmonikus, egységes faluképet, miközben megteremtik a korszerű otthon környezetét.

Az összkép kialakításában nagy szerepe van a részleteknek. A kerítés, ablakkeretezés, tornácoszlop, mind hozzájárulnak az összképhez.

A busváró építmény, vagy egy pad, szemétygyűjtő, hirdető-, vagy útbaigazító tábla is alakítja a faluképet.

Az egyéb, falusias, kertvárosias beépítésű területen szintén az illeszkedési szabályok figyelembevétele vezet jó eredményre.

Itt is a megfelelően kiválasztott és megmunkált részletek adnak jó eredményt.

Sok múlik a kerítések minőségén is. Jó, ha elválaszt, véd, ugyanakkor nem kelt erődjellegű benyomást. A túlzottan tömör kerítés elidegenít, az áttört, tagolt, kellemes utcaképet eredményez.

A zöld sövény, parkosítással kiegészített kerítés harmonikus, jó lakókörnyezetet teremt. A közterület gondozása megtérül a kedvező mikroklíma hatásainak köszönhetően.

A pincesorban a legkedvezőbb képet a természeti környezetbe besímuló építmények adják, melyek szinte eggyé váltak a domboldallal.

Egyszerű fehérre meszelt falak, kompakt tömeg, célszerű és szép épület.

A másik fajta jó megoldás, ha a szomszédos, hagyományos formákat őrző présház épületekhez illeszkednek az újonnan létesülő építmények, egységes arculatot teremtve.

